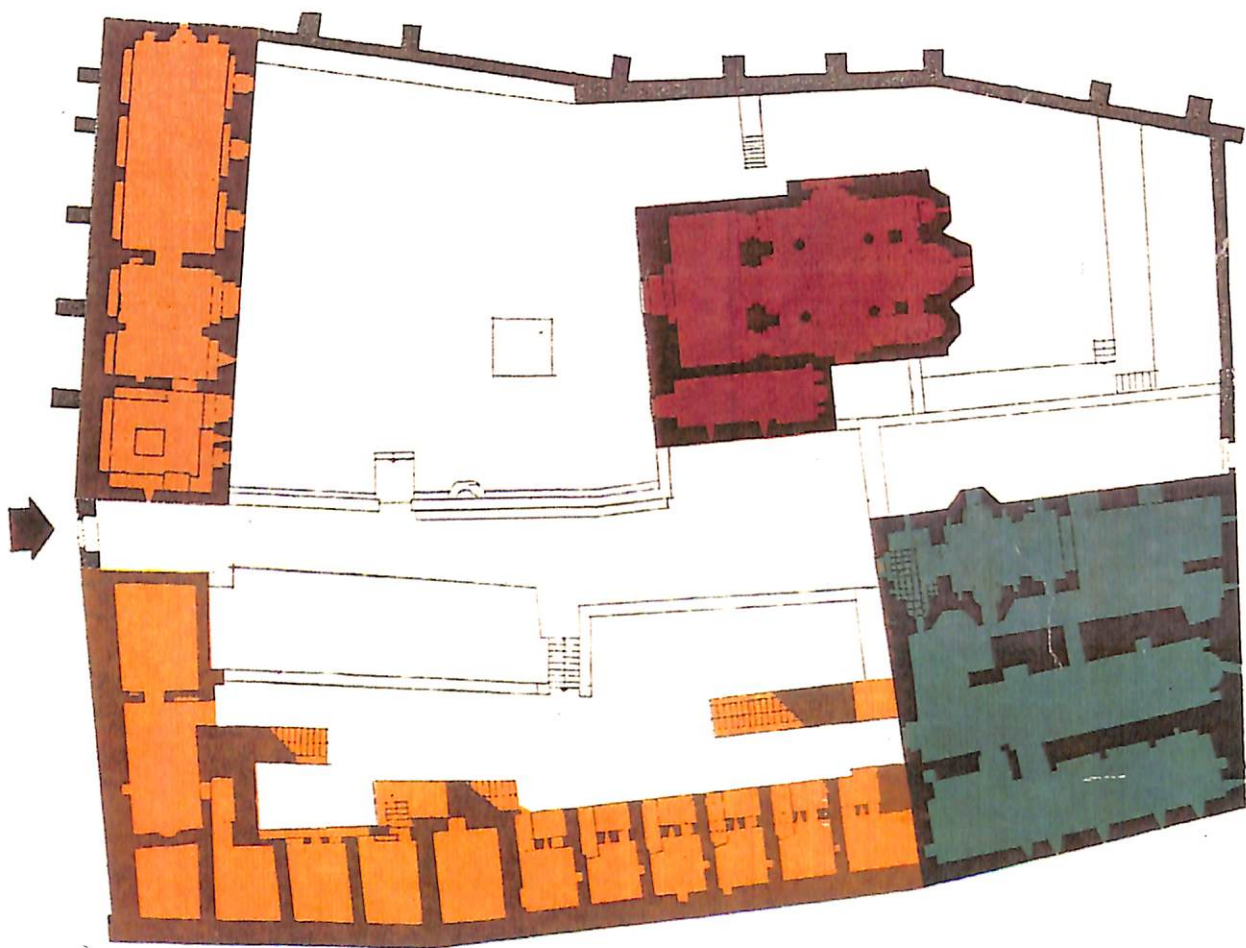

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ - ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΕΙΩΝ
1η ΕΦΟΡΕΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

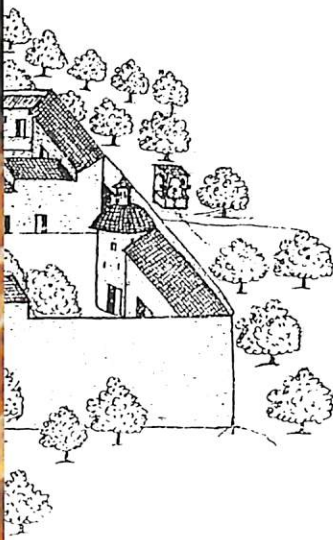
Η Μονή Καισαριανής

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

- ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ - ΚΑΘΟΛΙΚΟ
- ΤΡΑΠΕΖΑ - ΜΑΓΕΙΡΕΙΟ
- ΚΕΛΙΑ
- ΛΟΥΤΡΩΝΑΣ

μπιτού σε πλεονεκτική φυσική
α, καλά προφυλαγμένη από τον
ο λουιτρώνα και τα κελιά. Την
ών πηγών και ο τόπος γρήγορα
ανατολική πλευρά του τοίχου,
ές τις πηγές, ίσως της αρχαίας

ς πρώτες γραπτές μαρτυρίες του
οποία όμως παραμένει ανεξα-
ς Καίσαρες, που η Ειρήνη η

12ου αιώνα και στις αρχές του
νέστερους αιώνες η οικονομική
ς των Αθηνών, όπως οι Μπενι-

όδια της Παναγίας.

ε κοινό ύψωμα, που βρίσκεται
ακρίνουμε τα ερείπια ενός θυ-
κλησία του Αγίου Μάρκου και

απροσδιόριστης ακόμη εποχής,
ου σήμερα βρίσκουμε εντοιχι-
ονται σήμερα πίσω από το ιερό

αιώνα, ενώ ο νάρθηκας, το κα-
ες προσθήκες και ανήκουν στην

ους, την κυρία (διαβατικό) στη

Τα κτίσματα διαρθρώνονται
στο δυτικό η τράπεζα με το μαγει-
τίας μετασκευάζεται σε ελαιοτριβ-
Μπροστά είχαν ανοικτή στοά. Στις
Μπενιζέλου.

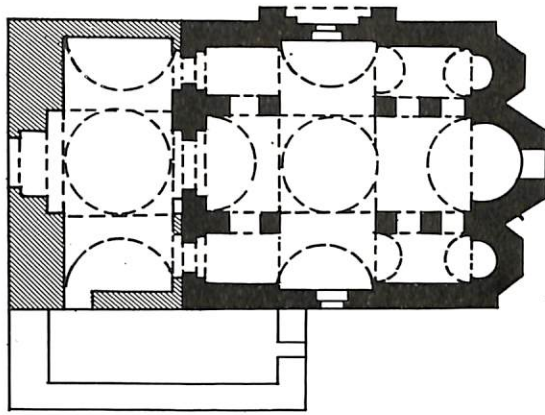
Το καθολικό ανήκει στον αρ-
ναός έχει σχήμα τετράγωνο μέσα
με το πολύ ψηλό τύμπανο στηρίζε-
νουμε το υπερυψωμένο σχήμα το
εξωτερικά τρούλο. Στο εσωτερικό

Οι τοίχοι του καθολικού είναι
νες πέτρες (δόμους) που έχουν τα

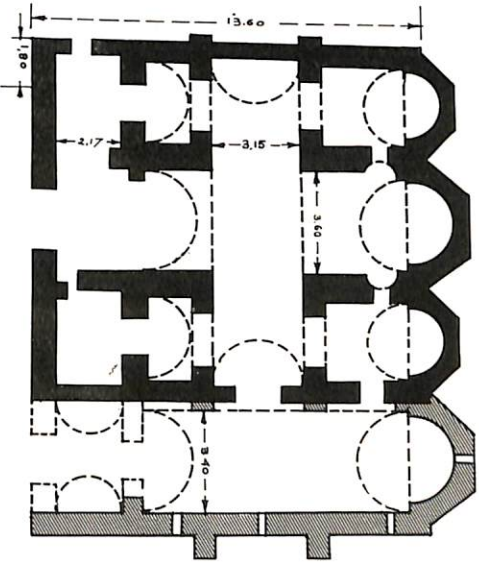
Ο ναός και ο νάρθηκας του 1
ται στον τοίχο του νάρθηκα, ακρι-
φίες του νάρθηκα έχουν γίνει απ-
ρήματα του πλούσιου Αθηναίου

Οι σκηνές που ο Ιωάννης ζα-
τις δραστηριότητες του μοναστη-
λεπτομέρειες που αφορούν την κ-
που αδειάζουν σάκους με τρόφιμα
τα όργανα, συνδαιτυμόνες κάθον

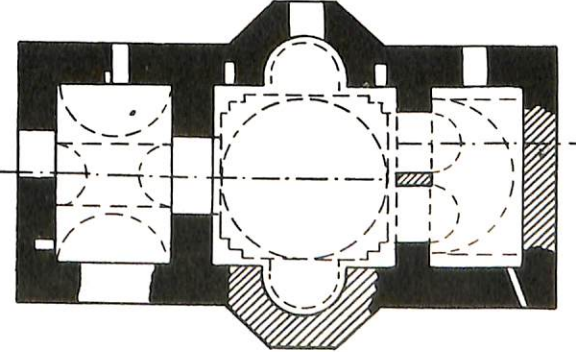
Οι τοιχογραφίες του ναού ε-
από έναν άλλο ζωγράφο, που έζη

Κάτοψη του καθολικού.

Κάτοψη του βυζαντινού και του φράγκικου ναού στο ύψωμα των Ταξιαρχών.

Κάτοψη του λουιτρώνα.

Στο μοναστήρι της Καισαριανής...

Το Βυζάντιο αποτελεί μια ιστορική περίοδο που λόγω της ιδιαιτερότητάς της δύσκολα διδάσκεται και ακόμη πιο δύσκολα γίνεται κατανοητή από τα παιδιά.

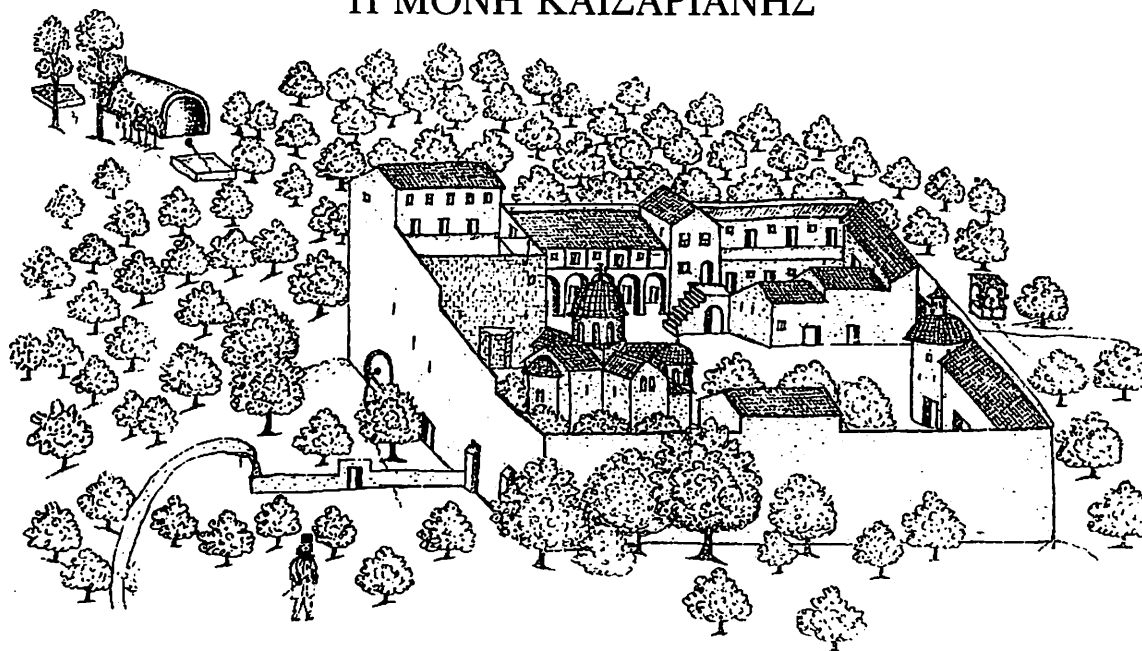
Η Μονή Καισαριανής, ένα οικιστικό συγκρότημα που διατηρήθηκε σχεδόν στο σύνολό του, προσφέρεται για την εξοικείωση των παιδιών με το Βυζάντιο. Μέσα από τη διαχρονικότητα του μνημείου τα παιδιά μαθαίνουν να αναγνωρίζουν τη συνέχεια της βυζαντινής παράδοσης στο σύγχρονο ελληνικό κόσμο.

Η 1η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων και το Τμήμα Βυζαντινών Μουσείων του ΥΠΠΟ επιθυμώντας την καλύτερη γνωριμία των παιδιών με το βυζαντινό κόσμο επέλεξαν τη Μονή Καισαριανής για τη λειτουργία του εκπαιδευτικού προγράμματος.

Στη σύντομη επίσκεψή τους στο χώρο τα παιδιά αφήνονται στην ευεργετική επίδραση της φύσης έχοντας την ευκαιρία να αντιληφθούν τη σημασία της ισορροπημένης σχέσης φυσικού περιβάλλοντος και ιστορικού μνημείου. Προσεγγίζουν από μια νέα οπτική γωνία, του νεαρού φιλοξενούμενου, χώρους που ίσως να έχουν ξαναδεί παλαιότερα χωρίς όμως να τους έχουν τραβήξει την προσοχή. Βλέπουν και αναγνωρίζουν τα κτίρια που υπάρχουν μέσα στον περίβολο του μοναστηριού. Μαθαίνουν πως είναι χτισμένος ο ναός, πως λειτουργούσαν τα λουτρά, τι μαγείρευαν οι μοναχοί στο μαγειρείο, πως έτρωγαν στην τράπεζα, πως αναπαύονταν στα κελιά, πως εργάζονταν στους αγρούς και στα εργαστήριά τους... με λίγα λόγια μαθαίνουν για την καθημερινή ζωή του μοναχού της βυζαντινής εποχής, αλλά και για τη ζωή διάφορων άλλων κοινωνικών ομάδων, μέσα από την παρατήρηση και το διάλογο, μέσα από το παιχνίδι και την αναβίωση κάποιων πτυχών της μοναστικής ζωής. Όλες οι αισθήσεις συμμετέχουν δίνοντας στο νεαρό επισκέπτη την ευκαιρία να αισθανθεί πρώτα, να καταλάβει μετά και να συγκρατήσει στη μνήμη του ό,τι καινούριο έμαθε αυτή τη μέρα.

Για την αποτελεσματικότερη λειτουργία του προγράμματος αυτού συνιστάται η προετοιμασία μαθητών και εκπαιδευτικών με τη βοήθεια του έντυπου υλικού που τους παρέχεται. Μετά το τέλος της επίσκεψης ο εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα να συνεχίσει στο σχολείο τις δραστηριότητες των μαθητών του με όποιο τρόπο ο ίδιος θεωρήσει κατάλληλο. Για τη συνεχή βελτίωση του προγράμματος θα εκτιμούσαμε ιδιαίτερα αν φτάσουν στα χέρια μας εργασίες μαθητών, έργα ζωγραφικής, ιστορίες, ακόμη και απλώς η γνώμη τους για όλα όσα είδαν και έζησαν.

Η ΜΟΝΗ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ

Η Μονή της Καισαριανής (σχέδιο του μοναχού B. Barskij).

Η Μονή της Καισαριανής βρίσκεται στη δυτική πλαγιά του Υμηττού σε πλεονεκτική φυσική θέση, σχεδόν κρυμμένη μέσα σε μια μικρή κατάφυτη από ελιές κοιλάδα, καλά προφυλαγμένη από τον ψηλό τοίχο που περιβάλλει την εκκλησία (καθολικό), την τράπεζα, το λουτρώνα και τα κελιά. Την πλαγιά αυτή, από τους αρχαίους ακόμη χρόνους δρόσιζαν τα νερά τριών πηγών και ο τόπος γρήγορα εξελίχθηκε σε κέντρο λατρείας. Σήμερα έξω από τον περίβολο, στην ανατολική πλευρά του τοίχου, μέσα από ένα ρωμαϊκό κεφάλι κριού τρέχουν τα νερά μιας από αυτές τις πηγές, ίσως της αρχαίας πηγής Καλλίας.

Το όνομα Καισαριανή ή Συργιανή, όπως μας παραδίδεται από τις πρώτες γραπτές μαρτυρίες του 13ου αιώνα, προκάλεσε πολλές συζητήσεις για την προέλευσή του, η οποία όμως παραμένει ανεξκρίβωτη. Προέρχεται είτε από τους αδερφούς του αυτοκράτορα, τους Καίσαρες, που η Ειρήνη η Αθηναία εξόρισε εκεί, ή από τη Σύρο.

Από άλλες γραπτές μαρτυρίες πληροφορούμαστε ότι στα τέλη του 12ου αιώνα και στις αρχές του 13ου το μοναστήρι ήταν πλούσιο με αξιόλογη περιουσία. Στους μεταγενέστερους αιώνες η οικονομική και πνευματική ακμή του συνεχίστηκε. Μεγάλες αρχοντικές οικογένειες των Αθηνών, όπως οι Μπενιζέλοι, οι Μισσεραλιώται, συνέδεσαν το όνομά τους με το μοναστήρι.

Το μοναστήρι ιδρύθηκε στον 11ο αιώνα και αφιερώθηκε στα Εισόδια της Παναγίας.

Φαίνεται πάντως ότι το πρώτο χριστιανικό κέντρο είχε ιδρυθεί σε κοντινό ύψωμα, που βρίσκεται νοτιοδυτικά του μοναστηριού. Σήμερα στη θέση αυτή μπορούμε να διακρίνουμε τα ερείπια ενός βυζαντινού ναού, πριν από τον 11ο αιώνα, δίπλα από μια φράγκικη εκκλησία του Αγίου Μάρκου και ένα νεότερο ναό των Ταξιαρχών.

Το σημερινό μοναστήρι χτίστηκε πάνω στα θεμέλια ενός αρχαίου, απροσδιόριστης ακόμη εποχής, κοσμικού κτιρίου, χρησιμοποιώντας παλαιότερο οικοδομικό υλικό που σήμερα βρίσκουμε εντοιχισμένο ή σκορπισμένο στην αυλή του μοναστηριού. Τα ίχνη του φαίνονται σήμερα πίσω από το ιερό της εκκλησίας.

Το καθολικό και ο λουτρώνας είναι τα αρχικά κτίρια του 11ου αιώνα, ενώ ο νάρθηκας, το καμπαναριό και το παρεκκλήσι του Αγίου Αντωνίου είναι μεταγενέστερες προσθήκες και ανήκουν στην περίοδο της τουρκοκρατίας.

Το μοναστήρι περιβαλλόταν από ένα τείχος και είχε δύο εισόδους, την κυρία (διαβατικό) στη δυτική και μία μικρότερη στην ανατολική πλευρά.

Τα κτίσματα διαρθρώνονται γύρω από την εσωτερική αυλή: στο ανατολικό μέρος το καθολικό, στο δυτικό η τράπεζα με το μαγειρείο, στη νότια πλευρά ο λουτρώντας που στα χρόνια της τουρκοκρατίας μετασκευάζεται σε ελαιολιβείο. Δίπλα από το λουτρό βλέπουμε διώροφα κτίρια με τα κελιά. Μπροστά είχαν ανοικτή στοά. Στην πέρυγα αυτή βρίσκεται κι ένα τετράγωνο κτίσμα, ο πύργος του Μπενιζέλου.

ΤΟ ΚΑΘΟΛΙΚΟ

Το καθολικό ανήκει στον αρχιτεκτονικό τύπο του σταυροειδούς εγγεγραμμένου ναού. Ο κυρίως ναός έχει σχήμα τετράγωνο μέσα στον οποίο εγγράφονται οι τέσσερις κεραίες του σταυρού. Ο τρούλος με το πολύ ψηλό τύμπανο στηρίζεται σε τέσσερις κολόνες. Εξωτερικά, από ψηλά, μπορούμε να διακρίνουμε το υπερυψωμένο σχήμα του σταυρού, τα χαμηλότερα γωνιακά μέρη του ναού, τον οκτάπλευρο εξωτερικό τρούλο. Στο εσωτερικό ο χώρος είναι ενιαίος.

Οι τοίχοι του καθολικού είναι χτισμένοι με το πλινθοπερίκλειστο σύστημα: οι σειρές από λαξευμένες πέτρες (δόμους) που έχουν το ίδιο ύψος περιβάλλονται από τούβλα.

ΟΙ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ

Ο ναός και ο νάρθηκας του καθολικού διακοσμούνται με τοιχογραφίες. Η επιγραφή που βρίσκεται στον τοίχο του νάρθηκα, ακριβώς πάνω από την είσοδο μας δίνει την πληροφορία ότι οι τοιχογραφίες του νάρθηκα έχουν γίνει από έναν πελοποννήσιο ζωγράφο, τον Ιωάννη τον Ύπατο, το 1682, με χρήματα του πλούσιου Αθηναίου Νικολάου Μπενιζέλου.

Οι σκηνές που ο Ιωάννης ζωγραφίζει είναι πολυπρόσωπες και έχουν στενή σχέση με τη ζωή και τις δραστηριότητες του μοναστηριού. Ας προσέξουμε για παράδειγμα στις σκηνές των Παραβολών, λεπτομέρειες που αφορούν την καλλιέργεια των κτημάτων. Σε άλλες σκηνές βλέπουμε τους εργάτες που αδειάζουν σάκους με τρόφιμα, άλλοι με εργαλεία μαραγκού κόβουν ξύλα, μουσικοί παίζουν με τα όργανα, συνδαιτυμόνες κάθονται γύρω από ένα τραπέζι πλούσια στρωμένο με φαγητά κτλ.

Οι τοιχογραφίες του ναού δεν είναι ακριβώς χρονολογημένες, θα πρέπει όμως να έχουν γίνει από έναν άλλο ζωγράφο, που έζησε αργότερα από τον Ιωάννη, ίσως το 18ο αιώνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Κ. Αργυροπούλου, Mount Hymettus and the Kaisariani Monastery, Αθήνα 1962.
2. Φ. Κουκουλές, Βυζαντινών βίος και πολιτισμός, Αθήναι 1948.
3. Χ. Μπακιρτζής, Βυζαντινά τσουκαλογάγνηνα, Αθήνα 1989.
4. Α. Ορλάνδος, Μοναστηριακή αρχιτεκτονική, Αθήνα 1958.
5. Α. Παπαγιαννόπουλος Παλαιός, Καισαριανή, Αθήναι 1940.
6. Θεοδώρου Προδρόμου, Φιλοσοφία του Κρασσοπατέρος και άλλα Πτωχοπροδομικά, επιμέλεια Ι. Μ. Χατζηφώτη.
7. Τόπος και Εικόνα, Χαρακτικά ξένων περιηγητών για την Ελλάδα, 18ος αιώνας, Α', Αθήνα 1979.
8. Θ. Χατζηδάκη, Το μοναστήρι της Καισαριανής, εκδ. Απόλλων.
9. Εμμ. Χατζηδάκης, Σκαφικά έρευναι εν τη μονή Καισαριανής, ΠΑΕ 1949, σ. 44-50 και 1950, σ. 138-144.
10. Μ. Χατζηδάκης, Βυζαντινή Αθήνα, 1956.
11. Μ. Χατζηδάκης, Αρχαιολογικόν Δελτίον 16 (1960), Χρονικά, σ. 66.

© ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΛΙΕΥΘΥΝΣΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΜΟΥΣΕΙΩΝ
Μπουμπουλίνας 20, 106 82 Αθήνα
Τηλ. 8201420
ISBN 960-214-661-3

Κείμενα φυλλαδίου : Δ. Ευγενίδου
Α. Θεοδώρου
Α. Λαζαρίδου
Επιμέλεια σχεδίων : Μ. Λαμπρινού
Συμμετοχή : Ε. Κλωνί
Ν. Σελέντη
Φωτογραφίες : Ε. Γαλανόπουλος
Καλλιτεχνική επιμέλεια : Α. Γιαννουλάκη
Εκτύπωση : Ε. Μπουλούκος -
Α. Λογοθέτης Ο.Ε.

Το Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα της Μονής Καισαριανής

Το πρόγραμμα αυτό είναι σχεδιασμένο για παιδιά 10-15 χρονών και φιλοδοξεί να τα εξοικειώσει με το μνημείο και το περιβάλλον του.

Η ιστορία του μοναστηριού, η αρχιτεκτονική του, η λειτουργία του μέσα στη βυζαντινή κοινωνία και η ζωή των μοναχών μέσα σ' αυτό, εξηγούνται στα παιδιά.

Τα παιδιά ανακαλύπτουν μέσα στον περίβολο του μοναστηριού, την τράπεζα, το μαγειρείο, τα λουτρά, τα κελιά, την εκκλησία και αναπλάθουν τη ζωή των μοναχών μέσα σ' αυτούς τους χώρους. Στο τέλος παίζουν ένα ιδιαίτερο παιχνίδι στην τράπεζα του μοναστηριού. Στο σχολείο ή στο σπίτι τους μπορούν στο ειδικό φυλλάδιο που τους δίνεται να χρωματίσουν το πλινθοπερίκλειστο σύστημα τοικοποιίας του ναού, να ορίσουν με διαφορετικά χρώματα τα διάφορα κτίρια του μοναστηριού στο σχέδιο που έκανε ο Ρώσος μοναχός Β. Barskij το 1745.

Τα φυλλάδια που έχετε στα χέρια σας απευθύνονται στον εκπαιδευτικό ώστε να προετοιμάσει τα παιδιά πριν από την επίσκεψη στο μοναστήρι.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων -

Τμήμα Μουσείων

1η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων